

1. ΘΕΜΑ

Ελεύθερες αναφορικές προτάσεις

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

Κάλεσε όποιον θέλεις. Όσοι κοιμούνται ξεκουράζονται. Αγοράζει ό,τι βρίσκει μπροστά της. Στην εποχή μας είσαι ό,τι δηλώσεις. Βοηθάει όσο μπορεί. Πέραν όποτε/οποτεδήποτε θέλεις. Βοηθάει όσο μπορεί. Μετά από λίγο καιρό θα χορεύεις όπως χορεύω εγώ. Όπου κι αν πας, να με θυμάσαι. Όπου να πάει, τον λατρεύουν. Όση προσοχή και να / κι αν της δώσεις, δε μένει ευχαριστημένη. Οποιοσδήποτε να τον φώναζε, ερχόταν.

3. ΕΠΙΠΕΔΟ-ΒΑΘΜΟΣ ΔΥΣΚΟΛΙΑΣ

Γ, Δ ΚΕΓ, 1, 2, 3 ΕΚΠΑ

4. ΠΡΟΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΗ ΓΝΩΣΗ

Υποκείμενο – Αντικείμενο – Κατηγορούμενο

Αναφορικές προτάσεις με το *που*, *ο οποίος*

Αναφορικές αντωνυμίες

Αναφορικά επιρρήματα

5. ΠΙΘΑΝΑ ΛΑΘΗ

Δυσκολία διάκρισης μεταξύ του *ό,τι* (άκλιτη αναφορική αντωνυμία) και του *ότι* (ειδικός σύνδεσμος). *Κάνε ό,τι θέλεις. Πάρε ό,τι θέλεις. Δώσε μου ό,τι θέλεις.*

6. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Οι αναφορικές προτάσεις λέγονται *ελεύθερες* ή *ακέφαλες* όταν παραλείπεται το σημείο αναφοράς (το ουσιαστικό, το επίρρημα, το ρήμα κτλ. στο οποίο αναφέρεται η αναφορική πρόταση). Διακρίνουμε δύο είδη ελεύθερων αναφορικών προτάσεων: τις ονοματικές και τις επιρρηματικές.

1) Ονοματικές ελεύθερες αναφορικές προτάσεις

Είναι εξαρτημένες προτάσεις οι οποίες εισάγονται με τις αοριστολογικές αντωνυμίες *όποιος*, *οποιοσδήποτε*, *όσος*, *ό,τι*, *οτιδήποτε* κτλ. Οι ονοματικές ελεύθερες προτάσεις προσδιορίζουν μια ονοματική φράση που παραλείπεται από την κύρια πρόταση. Οι ονοματικές ελεύθερες αναφορικές προτάσεις μπορεί να λειτουργούν ως:

- ✓ αντικείμενο,
- ✓ υποκείμενο ή
- ✓ κατηγορούμενο.

α) Αγοράζει *ό,τι βρίσκει μπροστά της*. (αντικείμενο)

β) Κάλεσε *όποιον θέλεις*. (αντικείμενο)

γ) *Όσοι κοιμούνται* ξεκουράζονται. (υποκείμενο)

δ) Στην εποχή μας είσαι *ό,τι δηλώσεις*. (κατηγορούμενο)

Διαπιστώνουμε ότι η πτώση της αντωνυμίας *όποιος* (παράδειγμα β), μολονότι στην αναφορική πρόταση λειτουργεί ως υποκείμενο, δε βρίσκεται στην ονομαστική αλλά στην αιτιατική πτώση. Αυτό συμβαίνει επειδή ολόκληρη η ελεύθερη ονοματική αναφορική πρόταση έχει θέση άμεσου αντικειμένου του ρήματος της κύριας πρότασης, οπότε μπαίνει στην αιτιατική.

Σε μερικές περιπτώσεις το ρήμα της κύριας πρότασης μπορεί να συνοδεύεται από κλιτική αντωνυμία, αντίστοιχη με την αοριστολογική της αναφορικής πρότασης:
Θα τον δείρει *όποιον* την πειράζει. ή Θα δείρει *όποιον* την πειράζει.

Όμως η παρουσία της κλιτικής αντωνυμίας στην κύρια πρόταση είναι υποχρεωτική όταν η ελεύθερη αναφορική πρόταση που έχει θέση αντικειμένου βρίσκεται μπροστά από την κύρια πρόταση:

Όποιον λέει ψέματα θα τον τιμωρήσω.

Σ' αυτή την περίπτωση, όπου η ελεύθερη αναφορική πρόταση (που λειτουργεί ως άμεσο αντικείμενο) τοποθετείται μπροστά από την κύρια, η αοριστολογική αντωνυμία μπορεί να εμφανίζεται και στην ονομαστική, αφού έτσι φαίνεται καθαρά ότι έχει θέση υποκειμένου μέσα στην αναφορική πρόταση, ενώ το κλιτικό δείχνει ότι η αναφορική πρόταση είναι το αντικείμενο της κύριας:

Όποιος λέει ψέματα θα τον τιμωρήσω.

2) Επιρρηματικές ελεύθερες αναφορικές προτάσεις

Είναι εξαρτημένες προτάσεις οι οποίες εισάγονται με αοριστολογικά αναφορικά επιρρήματα: *όποτε, οποτεδήποτε, όπου, οπουδήποτε, όπως, όσο, οσοδήποτε* και προσδιορίζουν ένα επίρρημα ή έναν άλλο επιρρηματικό προσδιορισμό της κύριας πρότασης που παραλείπεται και δηλώνουν:

- ✓ χρόνο,
- ✓ τόπο,
- ✓ τρόπο,
- ✓ ποσό.

α) Πέραν *όποτε / οποτεδήποτε* έχεις ανάγκη από παρέα. (χρόνος)

β) Πήγαινε *όπου θέλεις*. (τόπος)

γ) Μετά από λίγο καιρό θα χορεύεις *όπως χορεύω εγώ*. (τρόπος)

δ) Βοηθάει *όσο μπορεί*. (ποσό)

- Οι αοριστολογικές αναφορικές αντωνυμίες και τα αοριστολογικά αναφορικά επιρρήματα μπορεί να συνοδεύονται από το *και να* ή *κι αν*, το οποίο δίνει έμφαση στην αοριστικότητα των αντωνυμιών και των επιρρημάτων χωρίς να αλλάζει τη σημασία τους:

Όπου και να / κι αν πας, να με θυμάσαι.

Όση προσοχή και να / κι αν της δώσεις, δε μένει ευχαριστημένη.

Όποιος και να / κι αν έρθει, δε με ενδιαφέρει.

- Επίσης, ένα αοριστολογικό αναφορικό επίρρημα ή μια αοριστολογική αναφορική αντωνυμία μπορεί απευθείας να συνοδεύεται από υποτακτική:

Οποιοσδήποτε να τον φώναζε, ερχόταν.

Όπου να πάει, τον λατρεύουν.

Ό,τι να ακούσει, το πιστεύει.

7. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Οι ονομαστικές αναφορικές προτάσεις εισάγονται με τις αοριστολογικές αντωνυμίες *όποιος, οποιοσδήποτε, όσος, ό,τι, οτιδήποτε* κτλ. και μπορεί να λειτουργούν ως αντικείμενο, υποκείμενο ή κατηγορούμενο (*Αγοράζει ό,τι βρίσκει μπροστά της. Όσοι κοιμούνται ξεκουράζονται. Στην εποχή μας είσαι ό,τι δηλώσεις.*). Οι μαθητές θα πρέπει να καταλάβουν

το συντακτικό ρόλο μιας ονοματικής αναφορικής πρότασης. Ο διδάσκων μπορεί να ξεκινήσει τη διδασκαλία του με πολύ απλά παραδείγματα στα οποία μια ονοματική αναφορική πρόταση έχει θέση αντικειμένου και να προχωρήσει στη συνέχεια σε αυτές που έχουν θέση υποκειμένου ή λειτουργούν ως κατηγορούμενο. Μια δυσκολία που έχουν οι αλλόγλωσσοι είναι να ξεχωρίσουν το *ό,τι* (άκλιτη αναφορική αντωνυμία) από το *ότι* (ειδικός σύνδεσμος). Γι' αυτό κρίνεται σκόπιμο ο διδάσκων να δώσει αρκετά παραδείγματα:

Πάρε *ό,τι* σου αρέσει.

Φάε *ό,τι* θες,

αλλά: Λέει *ότι* (= πως) πεινάει.

Νομίζω *ότι* (= πως) φταίει.

Ο διδάσκων μπορεί να εξηγήσει στα παιδιά ότι όταν το *ότι* είναι ειδικός σύνδεσμος μπορούμε να βάλουμε στη θέση του τον ειδικό σύνδεσμο *πως*, κάτι που δεν μπορούμε να κάνουμε με το αναφορικό *ό,τι*. Επίσης, να τους τονίσει ότι το αναφορικό *ό,τι* γράφεται πάντα με υποδιαστολή.

Οι επιρρηματικές αναφορικές προτάσεις εισάγονται με τα αοριστολογικά αναφορικά επιρρήματα *όποτε*, *οποτεδήποτε*, *όπου*, *οπουδήποτε*, *όπως*, *όσο*, *οσοδήποτε* και προσδιορίζουν ένα επίρρημα ή έναν άλλο επιρρηματικό προσδιορισμό της κύριας πρότασης που παραλείπεται και δηλώνουν: *χρόνο*, *τόπο*, *τρόπο*, *ποσό*. Αυτές οι αναφορικές προτάσεις δεν παρουσιάζουν δυσκολία για τους αλλόγλωσσους μαθητές, αλλά ο διδάσκων θα χρειαστεί να δώσει αρκετά παραδείγματα και ασκήσεις.

8. ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΣΥΝΑΦΗ ΘΕΜΑΤΑ

ΓΓ37: Περιοριστικές αναφορικές προτάσεις

ΓΓ38: Μη περιοριστικές αναφορικές προτάσεις

9. ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ ΣΕ ΥΛΙΚΟ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Γλωσσικές Ασκήσεις: 500.